

Заради збереження дикої природи методи наукових досліджень повинні бути етично обмежені. При можливості вибору методів досліджень перевагу слід надавати гуманним (віде-, фотозйомки, візуальні спостереження). Згідно правил екобіоетики при проведенні наукових досліджень повинна вибиратися так альтернатива, яка полягає в завданні найменшої шкоди екосистемі і повністю відвертає пряме вбивство, або пов'язана із найменшою кількістю знищених живих істот.

Права і інтереси дикої природи повинні бути вище інтересів науки. Людина повинна отримувати задоволення, спостерігаючи і досліджуючи природу, не порушуючи її ділянок, які є місцями реалізації свободи диких тварин і рослин. Якщо ми викопуємо рослину, забираючи її із природної екосистеми, і пересаджуємо в культурний ландшафт, то порушуємо принцип не втручання, скоївши зло, не давши їй прожити своє життя на свободі. Якщо людина, порушуючи права дикої природи, завдаючи їй шкоди, то на неї повинен накладатися обов'язок компенсації (шляхом створення природно-заповідних територій в місцях масового зустрічання рідкісних рослин, тварин та інших представників біорізноманіття; занесення вразливих видів до “червоних списків”; збереження генофонду рідкісних видів у культурі тощо).

З позиції екологічної етики і теорії прав природи, права видів мають перевагу перед правами індивідів. Тому збереження рідкісного виду є задачею більш вагомую, ніж захист деяких індивідів дуже розповсюдженого виду. Але не можна порушувати права живих істот в типових для них місцях існування. Навіть шкідники та хижаки в місцях їх існування дикої природи мають такі ж права, як і інші представники екосистеми, адже там їх екотопи, їжа, і вони мають на це всі права.

Людина не має права спричинювати шкоду дикій природі, управляти і контролювати її, особливо на природно-заповідних територіях – резерватах. Нагальною необхідністю є вироблення основних біоетичних принципів здійснення наукової діяльності на природно-заповідних територіях та узгодження її з іншими напрямками діяльності заповідних об'єктів.

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

*Стецюк Н.О., Лисяк Т.О.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

В умовах загострення глобальної соціоекологічної кризи перегляд стосунків в системі “суспільство – природа” потребує детального вивчення з метою з'ясування причин такого стану речей. Еволюція взаємовідносин людини з природою тривала досить довго, що дозволяє виділити три етапи:

функціонально незамкнутої соціоекосистеми (взаємодія людини з природою обмежується простим обміном речовин; характеризується органічним

входженням людських популяцій в природні екосистеми); функціонально частково замкнутої соціоекосистеми (людина освоює природне середовище, використовує для задоволення всіх своїх життєвих, економічних, соціальних потреб; від примітивного та агрикультурного (землеробство, скотарство) до машинно-індустріального (промислового) освоєння природних ресурсів на значних просторах; спостерігається екологічна криза); функціонально замкнутої соціоекосистеми (загострення екологічної кризи: деградація природного середовища, збіднення біорізноманітності; віддалення людини від природи, нехтування її законами).

На початок XXI століття доводиться констатувати, що людина стала найпотужнішою геологічною силою на планеті, яка за своїм впливом на природне середовища переважає всі інші природні причини, що можуть викликати екологічні проблеми. Вплив багатогранної діяльності людини став непомірним для природи, оскільки вона почала втрачати свою відновну здатність.

На сьогодні можна визначити дві групи глобальних екологічних проблем, пов'язаних із: порушенням навколишнього природного середовища; забрудненням його. Таке порушене, трансформоване природне середовище виявляє зворотній на людину, адже вона є і буде залишатись земним біологічним видом. Тому особливістю нинішнього етапу взаємовідносин людини з природою повинен залишатись принцип пріоритетності вимог природи по відношенню до вимог людини – перехід на екобіоцентричні позиції.

Реакцією на трансформацію антропоцентризму в екобіоцентризм в суспільній свідомості стало виникнення інтегрованого напрямку прикладної філософії та екології – екобіоетики [2], яка займається розробкою моральних засад суспільного відношення до всього живого, в тому числі і до самої людини: бережемо навколишнє середовище, в якому живемо – бережемо себе.

Людина, попри всі її досягнення залишається земною істотою, якій властиві всі функції біологічної системи. Її життєдіяльність перебуває у повній залежності від функціонування всієї сукупності біосферних механізмів. А тому людству слід замислитися над тим, на якій планеті воно буде жити, яким повітрям дихатиме, яку їжу вживатиме і як наслідки матиме зміна рослинного, тваринного світу, клімату на планеті тощо.

Нажаль, на сьогодні наведення прикладів позитивного відношення людини до природи стикається із значними труднощами. Відрадно, що люди, замислюючись над розвитком екологічної ситуації на планеті і констатуючи існуючі та передбачаючи можливі наслідки своєї діяльності на природу, починають діяти: займаються озелененням територій, насаджують ліси, складають списки рідкісних представників біорізноманітності (“червоні списки”), створюють природно-заповідні території та ін. Однак, ці дії є вторинними; це – бажання допомогти природі, яка з нашої вини страждає.

Визнаними на сьогодні є різні шляхи вирішення екологічних проблем: інженерно-організаційні, економічні, правові та ін. На нашу думку, основними і визначальними є виховні, завдання яких – є формування екологічної свідомості людини.

Аналіз екологічної ситуації на нашій планеті свідчить про те, що нинішня криза охопила сферу мислення людей, їх екологічну свідомість і практичну діяльність [1]. Глобальне порушення природи – то лише побічний результат згубної діяльності суспільства. Сутність сучасної екологічної кризи полягає не лише у відокремленні людини від природи й у конфлікті з нею, а нашому нерозумінні або упертому небажанні досягнути, що людство може вижити лише, усвідомлюючи себе невід’ємною часткою природи.

Щоб навести лад у головах людей щодо розуміння проблем довкілля, законів існування та гармонійного розвитку людини у біосфері, необхідна чітка система відповідної освіти. Саме освіта спирається на культуру, формує основу духовності та моральності людини. Освічена особистість здатна зрозуміти сутність створеного людством, оцінити наслідки, вибрати варіанти виходу із несприятливої ситуації.

Звернення суспільної свідомості до гуманістичних надбань, як до провідної цінності особистості у багатьох країнах є найважливішим напрямом державної політики в галузі освіти. Гуманізм у стосунках між людьми невіддільно пов’язаний зі ставленням людини до світу. Перехід суспільства від “культури корисності” до “культури гідності” потребує вироблення нової системи цінностей і в ставленні людини до природи. Прийшов час усвідомити те, що потрібно виховувати підрастаюче покоління не в згубній традиції якомога більше взяти від природи, а в гармонійному спілкуванні з природою, шанобливому ставленні до неї, у психологічній готовності оберігати природні цінності. Екологічна освіта на початку третього тисячоліття є необхідною складовою гармонійного екологічно доцільного розвитку. Екологічна освіта, як цілісне культурологічне явище, що включає в себе процеси навчання, виховання і розвитку особистості, повинна спрямовуватись на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України. Враховуючи актуальність сучасної екологічної освіти для формування світогляду людини досить вагомо постало питання розробки сучасної концепції екологічної освіти і виховання [3]. Така концепція безперервної екологічної освіти в Україні (2002) складена з урахуванням сучасного стану і перспектив розвитку суспільного знання, спрямована на перебудову змісту освіти й виховання відповідно вимогам часу та основним положенням державної програми “Освіта” і базується на широко визнаній в усьому світі ідеї екологічно збалансованого розвитку [4].

Основною метою екологічної освіти та виховання є формування екологічної культури як окремих осіб, так і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, які повинні стати базою для розвитку нового екологічного мислення й свідомості, здатних вивести суспільство на шлях виживання і екологічно збалансованого розвитку. Екологічна освіта виконує інтегративну роль у всій системі освіти. В її основу покладені принципи гуманізації, науковості, безперервності, систематичності і прогностичності.

Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емо-

ційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права як пріоритетних вимог біоетики.

Література

1. Абдулаєв З. Екологічне виховання та екологічна свідомість // Філософські науки. – 2000. – №2. – С. 186-190.
2. Борейко В.Е. Прорыв в экологическую этику. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2004 – 72с.
3. Концепція екологічної освіти України / Рішення колегії Міністерства освіти і науки України № 13/16-19 від 20.12.01. – 23 С.
4. Концепція сталого розвитку України / під заг. ред. Костюченко Ю.І., Патона Б.Є.; наук. кер. розробки – Шевчук В.Я. – Київ, 1997.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАКОПИЧЕННЯ ТА УТИЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО СМІТТЯ НА ТЕРИТОРІЇ С. БОЖКІВСЬКЕ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ

Стулій Л.А., Васюкова Н.М.

Божківський ЗНЗ І-ІІІ ступенів Полтавського району Полтавської області

Щорічно на нашій планеті утворюється декілька мільярдів кубічних метрів твердих побутових відходів. Кількість відходів, яка утворюється в різних країнах світу на душу населення, складає сотні кілограмів на рік і коливається від 200-300 кг у країнах Скандинавії, до 500-700 кг у США і Канаді. За останні роки спостерігається стійка тенденція до зростання кількості відходів на душу населення, особливо у великих містах. За рік середньостатистичний житель промислового міста залишає у баках для сміття від 600 до 1000 кг відходів. Наприклад, тільки в м. Києві за рік накопичується 1 млн. 200 тис. тонн сміття [2].

У зв'язку із цим виникає злободенна екологічна проблема – накопичення сміття та його складування. Щорічно в Україні складається до 1,5 млрд. т твердих відходів. Всього у країні їх накопичилось на території більше 150 тис. га. У зв'язку із низьким рівнем технологічних процесів обсяги утворення промислових відходів в Україні в 6,5 разів вищі, ніж в США, і в 3, 2 рази вищі, ніж у країнах СЕС [3].

В Україні ця проблема до цих пір практично не вирішена. Житлово-комунальні господарства, не маючи належних коштів і відповідних розроблених систем, не вирішують на сьогодні проблему. Вони укладають угоди з приватними фірмами, які зобов'язуються за відповідну платню вивозити сміття з території наших міст. Але тут постає інша проблема – утилізації цього сміття. Щоб спалити його на заводі або відвезти на офіційний полігон, слід теж сплачувати (на 1.01.2003 р. це складає 50 грн. за 1 тону відходів; сума